

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Udrag fra Danne-Virke I

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter", i Grundtvig, N. F. S.: *N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter*, Gyldendalske Boghandel, 1904-1909, s. 344.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-grundtvig03val-shoot-idm139670057856176/facsimile.pdf> (tilgået 18. april 2024)

Anvendt udgave: N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter

Om historisk Vidskab
eller:
om Krønikens Begreb.

Er det vist, at Mennesket er den høieste Gaade, som ved menneskelig Fornuft kan løses, og at denne Gaades Løsning umulig kan være et Øieblik, en enkelt Mands eller Tidsalders Værk, men at den kun kan efterhaanden under Tidens Løb og Slægternes Følge løse sig selv; er dette vist, som det jo maae være, naar man ikke kan sige, at Fornuften kan begribe, hvad der overgaaer dens Forstand, at en enkelt Mand er det fuldkomne Menneske, eller en enkelt Tidsalders Mennesker den hele Menneske-Slægt, luffer Ting, som aabenbar stride mod Sandhedens Grundlov (Modsigelsens Grundsætning); saa er det følgelig vist, at enhver, som vil i Sandhed begribe noget af de menneskelige Vilkaar, maae betragte Mennesket historisk, og at ingen kan begribe mere deraf, end hvad der til hans Tid har udviklet og forklaret sig, og som han historisk kan tilegne sig; thi ligesom Mennesket i det Hele ei kan begribe noget Høiere end sig selv, saaledes kan ogsaa den enkelte Tidsalder og det enkelte Menneske umulig begribe noget Høiere end sig selv, og det maae nødvendig gjælde i det indvortes som i det udvortes Liv, i det Aandelige som i det Legemlige, at ingen kan begribe meer, end han kan udtrykke. Heraf seer man da, hvor ugrundet den Indvending mod Philosophien er, at den skulde være usikker, fordi Grublerne ei alene hos de forskiellige, men tit hos samme Folkesæd, have havt de mest afvigende Meninger om de menneskelige Vilkaar; thi det er jo aabenbart, at naar Dele udgive sig for det Hele, da lyve de alie, og Løgnen har nødvendig ligesaamange Skikkeiser, som der er virkelige Dele. Nu er jo den sande, aandelige Grund til Flerheden af Folkesæd i aandelig Forstand ingen anden, end at Menneskeslægten bestaaer af saamange aandelige Hoveddele, der prøve paa at udtrykke det hele Menneskeliv, hvoraf de udgiøre en mere eller mindre ufuldstændig Deel, eftersom de drage mere eller mindre skarpe Grændselinier mellem sig og andre Dele, eftersom de i Aand og Hierte omfatte mere eller mindre den hele Menneskeslægt, og det er da klart, at jo mere indskrænket et Folks Forestilling af og Følelse for Menneskeslægten er,

Danne-Virke I

desmere indskrænket maae dets Begreb om Mennesket vorde, thi hvad man ei engang levende kan forestille sig, kan man umulig nogensinde komme til at begribe. Nu staaer atter det enkelte Menneske i samme Forhold til sit Folkefærd, som det til den hele Menneskeslægt, og hvormeget han da skal kunne begribe, beroer følgelig først paa, hvormeget hans Folkefærd i det nærværende Øieblik kan begribe, og dernæst paa, hvormeget Deelagtighed han har i sit Folkefærds Begreb. At disse Ting ere unægtelige, vil ndentvivi enhver tænksom Mand indrømme, naar han betænker, hvilken klar og til alle Tider erkendt Sandhed her anvendes, den nemlig: *non omnia possumus omnes*¹, hvor unægteligt det er, at et Menneske paa Sandheds Vej kan ikke gjøre mere end: gaae i sig selv, samle, betragte, betænke og besinde sig, og at han ved alvorlig med Tankerne at gaae fra sig selv, gaaer sandelig og bogstavelig fra Forstanden, forsaa vidt som han vil gaae videre, end han kan komme. Det er da, mener jeg, aabenbart, at intet Folk og ingen Mand kan begribe meer, end hvad de virkelig kan tilegne sig, hvad der virkelig er og lever i dem, og det er da ikke længere forunderligt, at mange saakaldte Philosopher, der ei alene vilde begribe, hvad der i Tiden laae bag dem, men selv, hvad der først skulde gaae i Tidens Løb, maatte være uenige og paa-staae megen Daarskab, da de ligefrem byggede Alt paa den Daarskab, at Menneske-Slægten var allerede fuldkommen, og det i dem, en Daarskab, der kun er tilgivelig, hvor den er ubevidst, men altid en Følge af Stolthed; thi intet Menneske, der har sin Forstand, har saa lidt, at han jo godt kan begribe, det er Stolthed at ansee sig selv for det fuldkomne Menneske, eller at ville med Fornuften overflyve sig selv. Man mærke for Resten, at det her ingenlunde er Hensigten at fælde haarde Domme over de enkelte Mennesker, der have paataget sig at begribe og forklare Mennesket; det er endog vist, at endel af dem havde mindre Stolthed end mangen Een, der slet ikke bekymrer sig om de store Spørgsmaale; det er endog klart, hvorledes de, naar de søvned en guddommelig Aabenbaring eller Troe paa dens Sandhed, saare let kunde indbilde sig, at det var muligt med al Ydmyghed og Beskedenhed at paatage sig det stolte Værk, deels fordi de manglede klart Begreb om de første aandelige Forhold, og deels fordi de toge Fortidens Grublere paa Raad med sig, uden at indsee, hvorlidet Andres Begreber kunde hjælpe dem, med mindre de selv kunde tilegne sig disse.

¹ Vi magter ikke alting alle .

Danne-Virke I

og at det igjen var umuligt, med mindre de vare dem naturlige, hørde til den Kreds af Begreber, som deres Folkeførd, og de i det, vare skikkede, og for nærværende Tid modne, til at omfatte. Kun for at indskærpe denne vigtige Sandhed, ei for at dømme nogen Enkelt, tales her, og efterat have forebygget, saavidt mueligt, Misforstand i denne Henseende, vende vi os til et Spørgsmaal, som udentvivi hver tænksom Læser paa dette Sted bliver væd, og som ved første Øiekast kan synes endnu mere vigtigt og vanskeligt at besvare, end det virkelig er; Spørgsmaalet nemlig: hvorledes det er mueligt, at noget Folk og nogen Mand kan komme til sande og sunde, almeengyldige Begreber om det ganske Menneske, den hele Menneskeslægts Udvikling? Sligt maatte jo vel synes umuligt, naar det hænger saaledes sammen med Folkenes og de Enkeltes Vilkaar, som sagt er; thi vel udtrykker Historien Menneskets Udvikling, men ikke heel i noget Folk, kun stykkevis i de adskillige Folk, der efter, eller ved Siden af, hinanden have kundgjort i Sprog og Bedrift noget aandeligt Liv, og maae ikke nu de fremmede Folks Historie liggesaa ubegribelig for hvert enkelt Folk, som fremmede Begreber for den enkelte Tænker; ja, giælder ikke det samme igjen om et enkelt Folkeførds Historie, der vel udtrykker det ganske Folks Udvikling, men kun stykkevis i adskillige Slægter og Enkelte, der ikke synes i en enkelt Slægt og Mand at kunne forene sig, uagtet det dog kun er igiennem Enkelte, Folket kan begribe sig selv? Saalænge vi eensidig betragte dette, synes det virkelig, at vi maatte opgive alt Haab om klare, aandelige, almeengyldige Menneske-Begreber; men at det dog vilde være saare overilet, mærke vi snart, naar vi vende Spørgsmaalet om; thi var Saulingen umulig, var vel Skilsmissen ogsaa, og den Eenhed, der kan udvikle sig hensigtsmæssig i adskilte Dele, maae ogsaa igjen kunne samles i en Eenhed, som for Begrebet forudsætter en Enkelthed; ja, den maae skulde det, thi en Udvikling, hvis Maal ikke er Klarhed, vilde være en hensigtsløs Udvikling, og var da ingen Udvikling, da den forudsætter Hensigt. Altsaa, enten foregaaer der ingen Udvikling i Menneske-Slægten, eller og maae den Udvikling have til Hensigt, at Mennesket skal komme til at begribe sig selv, og det er da kun Spørgsmaal, om vi skal antage, at der er ingen Menneske-Slægt, men kun enkelte Mennesker, eller rettere Skabninger til, uden alt aandeligt Slægtskab. Sligt har man jo virkelig, trods Aabenbaring, Historie og daglig Erfaring, paastaet eller forudsat, da man nægtede

Danne-Virke I

det aandelige Slægtskab der, hvor det er allerklarest, mellem Forældre og Børn, der saaledes bleve til en blot legemlig Afsætning, som anden Ureenlighed. Det er imidlertid unægteligt, at der er aandeligt Slægtskab til, dersom det er vist, at det ene Menneske kan virke aandelig paa det andet, dersom det er vist, at det ene Menneske kan forstaae det Andets Tungemaal, dersom der er Sprog til; thi Ordet, som Udtryk for Forestillinger, Følelser og Begreber, er jo et aandeligt Legeme, og kunde man tænke sig to aldeles ubeslægtede Aander, da var det dem og aldeles umuligt at forstaae eller virke aandelig paa hinanden, thi de maatte jo da være aldeles fremmede for hinandens Forestillinger, Følelser og Begreber. At nu et saadant Tilfælde er umuligt, fordi det forudsætter to indskrænkede Uafhængigheder, som er en dobbelt Selvmodsigtelse, det er aabenbart; men det er vel værd at lægge Mærke til, at den samme Vidskab, der nægtede alt aandeligt Slægtskab mellem Menneskens Børn, paa det Stærkeste forfægtede ikke allene Muligheden af aandelig Vexelvirkning, men endog den Umulighed, at en Aand kunde skabe en anden efter eget Tykke, at man ved Opdragelsen kunde give hvilket som helst Barns baade Tankegang og Villie, hvad Retning man vilde, altsaa at det ene Menneske var paa eengang, og i samme Henseende, baade aldeles uafhængig og aldeles afhængig af Andre. Naar vi nu imidlertid vende os fra dette Virvar af Modsigelser til den klare Sandhed, at Alt, hvad der kan staae i aandelig Vexel-Virkning sammen, er ogsaa aandelig beslægtet, og at altsaa vi samtidige Mennesker ikke alene ere i Slægt med hinanden, men ogsaa med de forrige Slægter, siden deres Ord kan virke paa os, og den Aand, der virkede umiddelbar paa vore For-Ældre, unægtelig igiennem dem har virket middelbar paa os Alle; naar vi indsee det, da maae vi vel tillige indrømme, at der foregaaer en aandelig Udvikling i Menneske-Slægten; men klart bliver det, naar vi betænke, at en saadan Udvikling unægtelig finder Sted i det Enkelte, at vi saaledes kan begribe det Samme, som Fædrenes begreb i Valdemarcernes eller Tredie Christians Dage, og begribe Mere til; thi det beviser unægtelig baade aandelig Slægtskab og Udvikling; og finder en saadan Sted med et enkelt Folk, da maae den finde Sted med alle dets aandelige Frændes, med den hele Menneske-Slægt, hvortil det hører; thi deri bestaaer jo netop Slægtskabet, at de ere Dele af eet aandeligt Heelt, skikkede til Vexel-Virkning, og altsaa alle beskikkede til en sammenstemmende Udvikling, der ender sig med Forening

Danne-Virke I

Meget nemmere lod den samme Ting sig bevise under den Forudsætning, at Mennesket er en Guds Skabning, og dets Liv i Verden den evige Sandheds timelige Aabenbarelse; thi Gud kan ikke have skabt eller ophoidt Menneske-Slægten for og til Intet, Sandheden kan ei aabenbare sig timelig uden ved en Udvikling, og i en bestemt Hensigt, som maae være dens Forklaring; men saa visse disse Forudsætninger ere, og saa klart de end kan bevises, forklare de dog ikke Historien, men drive os kun til den, og skal netop selv forklares i den.

Vi vende da tilbage til, hvad Historien usægtelig beviser, at der gennem Tiden foregaaer en aandelig Udvikling i Menneske-Slægten, og, at den maa naae sin Hensigt, følger af sig selv, om vi end slet ikke endnu kunde begribe hvorledes, Noget, vi veed, var dulgt for de fremfarne Slægter, og dog gik Udviklingen for sig, det stærkeste Beviis for, at hver Grunden til Menneskets Tilværelse ligger, der ligger og Kraften til at fremme Udviklingen. Man kunde altsaa gjerne afvise Spørgsmaalet om Muligheden af almeengyldig Vidskab med den Formaning til hvert Folk og hver Enkelt: stræber kun i at indprænte eder og følge Sandheden, da vil I eller Efterslægten upaatvivlelig faae at see, hvorledes den forklares i Menneske-Livet, og føle I ikke, at I udgjøre en aandelig Eenhed med Forfædrene og Efterslægten, da forklare sig i det Mindste ikke i eder de sande Begreber om Mennesket, og I have da kun at vogte eder for Lysten til at sætte eders Enkelthed i Heelhedens Sted! Naar man imidlertid nøiere betænker denne Afviisning, da turde man finde, at selv i den ligger nogen Oplysning om det Spørgsmaal, den skulde dæmpe; thi ligesom den aandelige Eenhed midt i Skilsmissen og Afvexlingen er Historiens Hemmelighed, saaledes er det klart, at findes der i Mennesket en Følelse for denne Hemmelighed, da kan der ogsaa udvikle sig et Begreb derom, da Begrebet kun er Følelsens Forklaring; og en saadan Følelse maae der nødvendig findes, naar hiin Eenhed er virkelig; thi da maa den jo virke paa Mennesket, i hvem den udvikler sit Begreb; denne aandelige Virkning kalde vi rettelig Indtryk, og Modtagelsen af Indtrykket er Følelse. At nu ogsaa denne Følelse er alle Mennesker naturlig, maae vi vel kalde usægteligt, ihvorvel Dybden, Kraften og Klarheden ere saare forskellige. Det er jo saaledes vist, at vi alle have en naturlig Følelse af Eenhed med vore Forældre, og at vi derfor, om vi end selv ere barnløse, kan have en meget levende Forestilling om Eenhed med den tilkommende Slægt; ja, vi tvivle